

Het Goudblommeke in Papier La Fleur en Papier Doré

E-Nieuwsbrief t.a.v. de vennoten
Redactie: danny.verbiest@skynet.be

Redactioneel:

Eén zwaluw maakt de zomer niet, dat is waar, maar ze geeft wel aan dat de zomer op komst is. Zoals u weet uit de vorige e-nieuwsbrieven waren er nog een aantal problemen die moesten opgelost worden alvorens Het Goudblommeke in Papier zijn noble, artistieke taak kan aanvangen. Een paar dingen zaten nog winters vastgevroren. Maar, lieve mensen, de eerste zwaluw is aangekomen. Niet alleen letterlijk is dat vogeltje weer in het land, ook figuurlijk (voor Het Goudblommeke in Papier dan) is de eerste zwaluw aangekomen. Na heel wat onderhandelingen heeft onze Coöperatieve Vennootschap een overeenkomst kunnen bereiken met de OCMW-Brussel, eigenares van het gebouw aan de Cellebroersstraat 53-55 te Brussel. Zij, de OCMW dus, heeft beslist, dan toch een erfpacht van 99 jaar uit te geven aan de Coöperatieve Vennootschap Het Goudblommeke in Papier.

Dat is dus een groot probleem van de baan, ... maar daarmee zijn wij er nog niet. Er zijn nog kapen te omzeilen maar ook daarover wordt er duchtig onderhandeld. Dus, nog even wachten op de tweede zwaluw en de zomer kan beginnen.

(wordt vervolgd)

We vervallen in herhaling als we zeggen dat Het Goudblommeke in Papier heel wat beroemdheden over de vloer heeft gekregen. Maar beroemd zijn is relatief. Hoe beroemd is beroemd? Over de figuur die we deze maand bespreken is er wat dat betreft geen twijfel. Hij is gewoon wereldberoemd. Daarom mocht hij zeker niet ontbreken in...

**De Geschiedenis van
Het Goudblommeke in Papier**

Hoe wordt men kunstenaar? Hoe wordt men kunstschilder? En hoe wordt men schilder zonder kunstenaar te worden? Hoe wordt men zo'n eigenzinnig schilder, die lak heeft aan alle regels, zowel aan die van het gezond verstand als aan die van eeuwenoude tradities die de kunst ten minste tot aan het begin van de vorige eeuw beheersten? Om dit te kunnen begrijpen, is het goed eens nader op de jeugd van

René Magritte

René François Ghislain Magritte werd geboren op 21 november 1898 in Lessines, een klein, grauw plaatsje in Henegouwen, waar men nog van de steenkoolontginning leefde. Vaak lijkt het mysterie in de schilderijen van Magritte, een mysterie dat gelegen is en het alledaagse en niet in het onbekende, een eerbetoon aan die grauweheid.

Foto uit 1899

Toen Magritte één jaar oud was verhuisde het gezin Magritte naar Gilly en even later naar Châtelet, aan de rue de Gravelles gelegen langs de rivier de Samber. Aanvankelijk woonden ze in een huurhuis, maar omdat de zaken van Léopold (Magrittes vader) zeer goed gingen, verhuisden ze naar hun eigen huis, naar hun eigen wensen gebouwd. Régina (Magrittes moeder) was er ongelukkig, sommigen zeggen dat ze een hekel had aan dat gebouw. Ze deed verschillende zelfmoordpogingen, zo probeer-

de ze zich zelfs te verdrinken in de watertank in de kelder. Toen Léopold dit ontdekte sloot hij haar op in haar kamer, om haar tegen zichzelf te beschermen. Maar op een nacht in februari 1912 wist ze te ontkomen, men nam aan dat ze zich in de Samber had geworpen. Het duurde 17 dagen vooraleer men zekerheid had. De zekerheid kwam er toen men het lichaam, een kilometer verder stroomafwaarts, terugvond. Magritte sprak nooit over de dood van z'n moeder. Zijn goede vriend Louis Scutenaire schreef hierover ooit (wat we ook in Magrittes monografie terugvinden): "Ze deelde de slaapkamer met haar jongste zoon, en toen deze midden in de nacht merkte dat hij alleen was, wakte hij de familie. Eerst zochten ze tevergeefs het huis af en toen ze voetstappen op de drempel en op de stoep zagen, volgden ze het spoor en kwamen bij de brug over de Samber. Men nam aan dat de moeder zich in de rivier had geworpen. Toen men ze na zeventien dagen opdregde, was haar gezicht bedekt met haar nachtjapon. Men is er nooit achtergekomen of zij haar ogen zelf had afgedekt om de door haar gekozen dood niet te zien of dat de stroming haar zo gesluierd had.

René Magritte

Uit het verhaal kan je opmaken dat Magritte de hele tijd aanwezig was bij de gebeurtenissen die zich in een paar dramatische uren afspeelden. Het door de nachtjapon gesluierd gezicht is een bevlogen mengeling van zelfingenomen romantiek en schokkende erotiek voor Magritte: het aangrijpende idee van een vrouw wier teergevoeligheid haar ervan weerhouden had haar zelfgekozen dood onder ogen te zien, de huivering van een puber bij een glimp van het

naakte lijk van zijn moeder. Maar het verhaal hoeft geen pure fantasie te zijn: misschien zag Magritte het lijk toen het 's nachts in het huis lag, zag hij het bedekte gezicht, aangetast gedurende zeventien dagen door zwaar vervuilde water, meegevoerd door de stroming, toegetakeld door de rompen van de kolenschuiten en de vele andere vaartuigen in dat deel van de rivier. Of misschien had hij zijn oom Alfred gevraagd naar de uitdrukking op zijn moeders gezicht toen deze uit het water werd opgevist en had zijn oom, die de gruwelijke waarheid niet wilde vertellen, de vraag weten te omzeilen door te zeggen dat het gezicht schuilging achter haar nachtjapon. of misschien had hij de gelijkkluidende versie van het verhaal overgenomen van Jeanne Verdeyen, die na de zelfmoord werd aangesteld als de gouvernante van de broers en die later de maîtresse van Leopold werd.

Hoe de fantasie ook is ontstaan, ze komt tot uiting in veel van zijn schilderijen door middel van verborgen of volledig ontbrekende gezichten of door de dood door verdrinking.

Later verhuisden ze naar Charleroi, de hoofdstad van Henegouwen, de "pays noir". Niet lang na hun terugkeer naar Châtelet gingen ze ten slotte in Brussel wonen. Al deze woonplaatsen hadden één ding gemeen: de bevolking bestond vooral uit arbeiders uit de mijnbouw en uit de staal- en glasindustrie. Léopold Magritte, de vader van de schilder, was kleermaker en textielkoopman. Zijn vrouw Adeline Bertinchamps was modiste. In beide beroepen viel de ambachtelijke vervaardiging van kleding samen met de handel in bekleding en modeartikelen. Deze ambachten waren gericht op een niet al te erg verarmd cliëntèle, op de burgers wier sociaal status met die van de Magrittes overeenkwam. Daardoor mochten Magrittes ouders zich verheugen in een zekere welstand, die het mogelijk maakte een relatief hoge opleiding voor hun kinderen te betalen en hun een jeugd zonder al te grote zorgen te geven.

Er was niets in het gezin dat op een artistieke neiging wees. In feite streefde René's broer, Paul (1902-1975), zijn leven lang naar erkenning als kunstenaar, muzikant en componist, maar zonder resultaat. De andere broer, Raymond (1900-1970), bracht het tot redelijk succesvol koopman.

René Magritte voor een van zijn schilderijen.

Het feit dat in een milieu waar men vrij onverschillig tegenover kunst staat, een kunstenaar voorkomt, is op zichzelf niet verbazingwekkend. Maar bij René Magritte is er achteraf gezien toch iets anders aan de hand geweest, omdat deze kunstenaar een buitengewoon creatieve visie had ontwikkeld, die niets te maken had met de klassieke of moderne opvattingen aangaande schilderkunst. Tegelijkertijd bleef zijn privéleven, voor zover dat van buitenaf te beoordelen valt, altijd nauw verbonden met de in zijn milieu gebruikelijke levensstijl. Tegenover de vooruitziende blik van Magritte stond dan ook de kleinburgerlijke manier van leven.

Misschien zijn de psychische kenmerken van de jonge René, die afweken van die van andere jongeren uit zijn generatie en milieu, te verklaren uit de rusteloosheid van zijn vader, die in de voortdurende verhuizingen van de familie Magritte tot uiting kwam. Er spreekt bijvoorbeeld een zekere vrijheid uit ten opzichte van de geldende waarden, en een zekere onafhankelijkheid. Er zijn enkele - zeer minieme - aanwijzingen die een eerste, voorzichtige verklaring voor het karakter van de jonge René mogelijk maken en vandaaruit naar de opvattingen die aan zijn werk ten grondslag liggen leiden. Enkele van deze aanwijzingen komen van **Louis Scutenaire**, en ze zijn in zoverre geloofwaardig omdat hij samen met zijn vrouw Irène Hamoir een van de beste en oudste vrienden van Magritte was; ze ontmoetten elkaar in 1927 en bleven sindsdien altijd contact houden. In een van zijn talrijke publicaties over zijn vriend meldt Scutenaire dat René Magritte in Gilly als kind voor het eerst datgene ontdeed wat hij het "gevoel van mysterie" noemde. Het gaat om de volgende anekdote: toen een heteluchtballon neerstortte op het huis

waarin het gezin woonde, moest men de ballon van het dak halen; dit "lange, slappe, buitenaardse ding" dat door mannen met helmen, oorkappen en leren jassen met een vastberaden gezicht de trappen omlaag werd gesjord, maakte een bijzondere indruk op jonge Magritte (Scutenaire, 1977).

Onder de gele pijl: René Magritte, samen met zijn vrienden voor hun stamcafé, Het Goudblommeke in Papier. Achter Geraard Van Bruane (die op de stoel zit) staat Irène Hamoir (zie tekst hierboven) en daarachter staat Georgettes (de echtgenote van René Magritte). Naast René staat Louis Scutenaire. (met de baret op).

Op een lezing in 1939 vertelde Magritte volgende gebeurtenis die bij hem een "gevoel van mysterie"opriep en die Scutenaire optekende. Ze speelde zich af in Soignies waar Magritte toen hij zes en zeven jaar was soms bij de zusters van zijn vader zijn vakantie doorbracht. "In mijn jeugd", zei hij, "speelde ik met een klein meisje op een oude en buiten gebruik gestelde begraafplaats van een provinciestad. We daalden af in de grafkelders waarvan we de zware, ijzeren deuren konden openen. Toen we weer op de begane grond kwamen bemerkten we een schilder uit de hoofdstad die bezig was een inderdaad schilderachtige laan met haar afgebrokkelde grafzuilen en dode bladeren op doek te brengen."(Louis Scutenaire).

De drie gebeurtenissen: de dood van zijn moeder, een groep luchtreizigers die een verongelukte ballon van een dak losmaken, de begraafplaats waar hij "le vert paradis des amours enfantines" leerde kennen, het spel met het kleine meisje, vriendinnetje van een seizoen, hebben op zijn geest een zeer diepe indruk gemaakt. Men kan gemakkelijk aannemen dat de onverwachte ontdekking van een schilder in een laan van een oude begraafplaats, verbonden is aan een hevige gemoedsbeweging veroorzaakt door een tedere medeplichtigheid aan verboden spelletjes, van beslissende invloed op zijn latere roeping is geweest. Het kleine meisje verdween uit zijn geest, maar niet uit zijn beeld. Vijftien

jaar later, toen hij als jonge schilder tussen verschillende richtingen aarzelde en tastend zijn weg zocht, waarde het nog in zijn geest rond. Zonder ons op het drijfzand van de dieptepsychologie te wagen, zouden wij toch als het ware magnetisch worden gericht door de beschreven jeugdervaringen. Op deze ogenblikken stond hij oog in oog met wat hij het mysterie noemt, bevoorrechte staat, zelden bereikt, ontstaan uit toevallige omstandigheden, waar de dagelijkse werkelijkheid plotseling kapseist : de banale wereld stort ineen en men treedt die van het wonder binnen. Scutenaire schreef hierover : "Magritte heeft in de onschuld en het mysterie van het kind geleefd en kent misschien het heimwee naar de brandschone dagen."

Omdat het vanwege de auteursrechten verboden is, zonder toelating van de rechthebbers, een schilderij van René Magritte af te beelden, tonen we hier de kaft van het boek van Marcel Paquet over deze schilder waarop één van Magrittes werken staat.

Mysterie, geweldpleging, liefde- de gebroeders Magritte ontmoetten ze in rauwe staat in de zwijgende films-met-vervolgen waar de plaatselijke bioscoop hen donderdags en zondags op vergastte. De rolprenten waren van middelmatige kwaliteit maar altijd in hoge mate boeiend. Aan de top stond in 1913 en 1914 de reeks Fantômas van Louis Feuillade, naar de roman van Souvestre en Allain. Deze avonturenfilms wisten in die tijd zelfs de dichters in beweging te zetten: Apollinaire en Max Jacob waren er verzot op en de zachtmoedige Robert Desnos heeft er zijn beroemde klaagzang aan gewijd. Omdat wekelijkse afleveringen met geïllustreerde omslag van blaadjes die de avonturen van Nat Pinkerton, Lord Lister of Nick Carter vereeuwigden in die tijd ook heel populair waren bij scholieren, besloot Magritte ook een avonturenroman te schrijven, waarvan de bladzijden verloren zijn gegaan. Dit jeugdwerk droeg als naam van de auteur het pseudoniem

"Renghis detective", samentrekking van zijn voornamen René en Ghislain.

De kermis kwam te Charleroi op bepaalde tijden met haar muziek en licht de eentonigheid der dagen breken. In 1913 had Magritte daar een ontmoeting die voor zijn leven van betekenis zou worden. Tussen andere gemakkelijkinrichtingen stond op de kermis een salon-carrousel zoals men vroeger wel meer zag, maar die thans is verdwenen. Na een ritje in de draaimolen ging men wat rondwandelen in de salon, hand in hand, op de muziek van een pierement. Jongelui, op school al te kort gehouden, vonden daar gelegenheid tot flirten. De vijftienjarige Magritte maakte in de salon-carrousel kennis met een allerliefst schepseltje, niet helemaal meer een meisje, maar ook nog geen vrouw. Ze was nog geen dertien en heette Georgette Berger. Het was een liefde op het eerste gezicht van twee jongelui die nauwelijks de kinderschoenen waren ontgroeid, maar het was zeker geen strovuurtje: het lot was van de partij. Het leven scheidde hen een tijdlang, maar later vonden ze elkaar terug; ze trouwden en hebben elkaar nooit meer verlaten. Daar eindigde eigenlijk de jeugd van René Magritte, jeugd waarop reeds de stempel van het mysterie was gedrukt, en die haar bekroning vond in de liefde van een kindvrouwje. We zullen nimmer weten welk deel in hem bleef voortleven van de ondoorgrondelijke Régina Bertinchamp, waarvan het geheim door het donkere water van de Samber niet werd prijsgegeven.

(Wordt vervolgd)

René Magritte en Georgette

Nous refuserons en toutes circonstances d'expliquer ce que précisément l'on ne comprendra pas. (René Magritte)

Tekst Amout W., eindredactie: Danny V.